

INLEIDING

Waarom we dit boek geschreven hebben

Gokken is een miljardenindustrie die wereldwijd enorm gegroeid is gedurende de laatste tien jaar. Door het internet is gokken overal en op elk moment beschikbaar. De marketing heeft ervoor gezorgd dat het een ‘normaal’ onderdeel van het maatschappelijk leven geworden is, een spel, zoals het in alle talen genoemd wordt. Van de tombola in de jeugdbeweging, over bingo en de nationale of Europese loterij, via quizspelletjes met schiftingsvragen, tot sportweddenschappen op de smartphone. Maar ook aandelen kopen (*spelen* op de beurs), caféspele, *slots* en casino's.

Velen doen het af en toe. Een deel verliest er de controle over en krijgt grote problemen. Hoe meer gokkers, hoe meer mensen met gokproblemen, heeft de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) vastgesteld. Wat is er zo leuk aan gokken en hoe komt het dat sommigen er niet mee kunnen stoppen, ook al verliezen ze er hun hele hebben en houden door?

Daarover willen we het in dit boek hebben. Hoe riskant zijn de verschillende vormen van gokken en is dit risico voor iedereen hetzelfde? Wat zegt de wetgever over de verschillende vormen van gokken? Hoe kan je mogelijke problemen op tijd herkennen, wat kan je eraan doen en waar kan je terecht?

Waarom is gokken zo aantrekkelijk?

Bij een spel kan je winnen of verliezen. Als je enkel zou kunnen winnen, zou een spel snel gaan vervelen. Bij kinderen stimuleren we het spelen. Het is immers een belangrijk aspect van hun ontwikkeling. Ook volwassenen houden wel van enige vorm van spel. Wanneer je ook geld inzet,

heb je de kans om meer geld te winnen, maar ook om je inzet te verliezen. De opwindning van die mogelijkheid is aantrekkelijk, zelfs als je nog niets gewonnen hebt.

Gokken is het (ver)kopen van dromen en amusement voor geld. Er is niets mis met dromen, integendeel: verlangens kunnen zinvol zijn. En amusement is waardevol. Nu en dan een gokje wagen kan probleemloos verlopen. Maar er is ook een keerzijde voor wie er te veel in opgaat. Helaas worden kansspelen en weddenschappen al te vaak voorgesteld als een product waarmee je geld kan verdienen. Iedere gokker wil graag geld winnen en daarbij wordt soms te veel op het spel gezet.

Het leuke, het spannende of het hypnotiserende aan sommige kansspelen kan het moeilijk maken om op een evenwichtige manier te blijven

'I'm not only legitimate, but running a casino, and that's like selling people dreams for cash.'

Sam 'Ace' Rothstein in film 'Casino' (1995)

gokken. Want emoties boeien mensen en geld inzetten wekt allerlei emoties op. Hoe meer geld, hoe heftiger de kick kan zijn. En het tegenovergestelde geldt ook: soms kan gokken juist afleiding of rust brengen. Wie dit aantrekkelijk vindt,

loopt het risico op onbewuste herhaling. Hoewel we met ons verstand wel weten dat we de controle moeten behouden bij het gokken, kunnen emoties tijdens het gokken het verloop ervan anders bepalen.

Mensen die vaker gokken, voelen trouwens nog weinig plezier bij winst of verlies. De meeste opwindning is er in de tijd die verstrijkt tussen het inzetten en de uitkomst. Dat gevoel van spanning, daar doet men het voor.

Waarom raakt de ene verslaafd aan gokken en de andere niet?

Verslavingsgevoeligheid is verschillend van persoon tot persoon. Erfelijkheid speelt hierin een rol. Als verslaving in je familie voorkomt, is de kans groter dat jij er ook gevoelig voor bent. Die aanleg maakt je kwetsbaarder. Impulsiviteit is ook een belangrijke factor. Mensen die impulsiever zijn, zoals jongeren met ADHD, hebben een grotere kans om een verslaving te ontwikkelen. Jongeren zijn in het algemeen trouwens impulsiever dan volwassenen en daarom ook kwetsbaarder om problemen

te krijgen met gokken. En op jonge leeftijd beginnen met gokken vergroot de kans om gokverslaafd te worden.

EEN NOODKREET VAN EEN VADER

Een vader had enkele maanden geleden voor zijn zoon van twintig een toegangsverbod bij legale goksites aangevraagd, nadat deze student tienduizenden euro's verspeelde door een gokprobleem. Het verbod werd door de Kansspelcommissie goedgekeurd. Maar via een account op naam van zijn vriendin heeft hij intussen bij diezelfde legale goksites nog eens meer dan vijftigduizend euro vergokt, van haar bankrekening én met geld dat hij leende bij familie en vrienden. Afhankelijk van hoe je ernaar kijkt, zou je of zoon, of ouders, of wetgever, of regulator, of vriendin, of familie/vrienden of de legale goksites kunnen veroordelen. Het gezin zit in een crisis, de schuldeisers komen bij de ouders aankloppen. Een leven lang hard werken wordt met even 'spelen' van de zoon in enkele maanden tijd tenietgedaan. Dat is dan nog maar de financiële consequentie ervan. Voor de zoon, de ouders en de omgeving is dit een bijzonder ingrijpende levensgebeurtenis met ook sociaal en psychisch gevolg. De zoon is 'al spelend' verslaafd geraakt en zal hier levenslang alert voor moeten zijn.

Van gokplezier naar gokdwang

Wie als speler dromen voor waarheid gaat nemen, zal steeds opnieuw spelen om dat voorgespiegelde succes niet te moeten afschrijven. Bij frequent gokken kan men van een harmonieuze passie in een obsessieve passie terechtkomen. Dan treden ook allerlei verslavingsmechanismen in werking. Je verliest de controle over gokgedachten en gokgedrag. Dromen worden voor waar aangenomen en amusement verandert in een nachtmerrie. Het gaat dan over het steeds opnieuw zoeken naar beloning, eerder dan dat het spelen nog leuk is zoals tijdens de beginperiode. Zo kan het een te belangrijk onderdeel van het leven worden en kan je het nog maar moeilijk loslaten. Eens verslaafd kan men niet meer vrij kiezen om het leven te leiden dat men écht wil.

Omdat er geen roesmiddel wordt ingenomen zoals bij een alcohol- of drugsverslaving, kan een gokstoornis beschouwd worden als een

gedragsverslaving. Personen met een gokprobleem worden zelden echt begrepen. Ze snappen trouwens zelf niet goed hoe het ‘al spelend’ zo ver is gekomen. Er kleeft een stevig stigma en zelfstigma aan gokstoornissen. ‘Je hebt geen karakter, stop gewoon!’, ‘Gebruik toch je verstand!’, ‘Hoe kan ik zo dom zijn.’ Men associeert het al snel met onwil, onbetrouwbaarheid of roekeloosheid. Nog meer dan bij alcohol of drugs heerst er onwetendheid en onbegrip. De meeste mensen zijn nog te weinig geïnformeerd over wat een gokprobleem betekent.

Wie voor het eerst gokt, ervaart het als een spel. Men noemt het in die fase ook ‘recreatief gokken’. Bij sommigen zien we dat het gokken toeneemt, zowel qua tijd als qua inzet. Zo verandert het geruisloos in ‘overmatig gokken’. Mensen ervaren het als iets belangrijks en gaan langer spelen dan gepland. Ze koesteren een onrealistisch optimistisch idee over hun winstkansen en over hun mogelijkheid om de uitslag te controleren. Gokken wordt hoe langer hoe belangrijker en brengt hen in een soort roes. Sommigen gaan zich specialiseren in bepaalde soorten gokspelen en het idee groeit dat ze hun winstkansen kunnen vergroten door betere technieken te gebruiken. Ze beginnen geld in te zetten dat er eigenlijk niet voor bedoeld was (de huur, het huishoudgeld) en ook meer dan ze van plan waren. Zo evolueert het naar ‘problematisch gokken’. Als er meer ingezet wordt dan men zich kan veroorloven, begint men schulden te maken. Vanaf dat moment is het een glijdend pad: men gaat gokken om de verliezen van gisteren goed te maken. Het gokken en het regelen van geld om in te zetten, wordt een obsessie. Onderzoek toont aan dat gokverslaafden gemiddeld 42% van hun maandinkomen uitgeven aan gokken¹. Waarschijnlijk is dat nog een onderschatting omdat 65% van de ondervraagden geen antwoord wilde geven op deze vraag.

Een gokverslaving heeft weerslag op veel aspecten van de gezondheid². En ook voor de omgeving is dit proces zeer pijnlijk. De grote schuldenberg kan zware gevolgen hebben voor het hele gezin. Net als bij andere verslavingen zijn ook de kinderen en familieleden de dupe, zowel financieel als op het vlak van lichamelijke en geestelijke gezondheid. Voor elke gokker met een probleem zijn er gemiddeld zes mensen die schade ondervinden door verlies van werk, criminaliteit, schulden en stress binnen het gezin³.

In dit boek verklaren we hoe allerlei factoren een rol spelen bij het ontwikkelen van een gokstoornis. Zo wordt uitgelegd hoe valkuilen bij kansspelen niet steeds bewust worden opgemerkt. Zowel de speler zelf

als de omgeving merkt vaak te laat de signalen op van een groeiend probleem. Eens een gokstoornis ontwikkeld is, voelt iedereen zich machteloos. Inzichten in gokgedachten en in verslavingsmechanismen kunnen helpen om problemen te voorkomen. Of om, eens in de ban van ‘het spel’, weer grip te krijgen op het eigen leven. Onderzoek toont ook aan dat heel wat personen met een beginnend of licht gokprobleem op eigen houtje kunnen stoppen met gokken. Vooral deze groep kan baat hebben bij meer informatie. Bij meer ernstige gokproblemen kan hulp aangewezen zijn. Maar zonder inzicht in de problematiek is elke verandering gedoemd om te mislukken.

Is gokken dan zo’n groot probleem?

Sinds de digitalisering is er vooral een grote toename van gokken en wedden via pc, laptop of smartphone. In Nederland, waar online gokken sinds 1 oktober 2021 is gelegaliseerd, is het aantal spelersaccounts toegenomen van achthonderdduizend accounts in januari 2022 naar 1,3 miljoen accounts in juli 2022 en uiteindelijk 2,1 miljoen accounts in januari 2023. Dat komt neer op een stijging van 158 procent in één jaar⁴.

Online gokken is duidelijk in opmars en vooral onder jongeren. Een grotere maatschappelijke aanvaarding van online kansspelen, door de veelheid aan reclame, is een van de belangrijkste oorzaken van de toegenomen populariteit. Het is daarom belangrijk om problematisch gokken te zien binnen de maatschappelijke context, en niet (uitsluitend) als een individueel probleem.

Volgens de WHO (2017) heeft de groei van online gokken geleid tot een aanzienlijke toename van gokverslavingen. Het probleem is vooral zorgwekkend bij jongeren tussen achttien en vierentwintig jaar, omdat dit de periode van de grootste kwetsbaarheid is om verslaafd te worden⁵. Maar ook minderjarigen worden voortdurend aan publiciteit voor goksites blootgesteld door de alomtegenwoordigheid ervan, zowel in televisiereclame, tijdens sportevenementen, als door de toenemende aanwezigheid ervan online. Men moet ook op zijn hoede zijn voor onderzoek naar gokproblemen dat door de gokindustrie gestuurd wordt en voor de terminologie die daarbij gebruikt wordt. Het gebruik van termen als ‘probleemgokkers en

verantwoordelijke gokkers' tracht gokken te normaliseren en problemen toe te schrijven aan de individuele (on)verantwoordelijkheid.

Is gokken een nieuw probleem?

Gokken lijkt bij het menselijk functioneren te horen. Het is in ieder geval van alle tijden, zoals ook blijkt uit onderstaand gedicht uit de Rigveda. Volgens historici was er in elke beschaving wel een vorm van gokken te vinden.

Maar het is ook zeer actueel. In een week tijd vernemen we via de media dat er een Belgische Euromillions-miljonair bijkwam, maar ook dat

'Don't keep playing with dice; just plow your own plowland. Be content in your possessions, thinking them much.'

Gambler's Lament, hymne van de Rigveda, 1500 v. Chr.

opnieuw een Nederlandse profvoetballer door een gokverslaving al zijn geld vergoekte in casino's. We lezen dat een aantal sportsectoren het reclameverbod in België aanvechten uit vrees voor inkomstenverlies met hierop een reactie van experts, professoren en ervaringsdeskundigen die

de argumenten van de sportbonzen van tafel vegen. Casino's zijn het gewend om te winnen en met hun geld vinden ze bondgenoten om elke beschermingsmaatregel tegen gokverslaving aan te vechten. Ethiek moet al te vaak wijken voor winstbejag.

We moeten ook niet blind zijn voor de financiële voordelen voor de staat via de heffing van belastingen op kansspelen. In de kansspelwet staat 'bescherming van de speler' dan wel centraal, de economische belangen wegen vaak zwaarder door. En ook dat is niet nieuw.

NAPOLEON III

Toen een dame die aan liefdadigheid deed, bij Napoleon III protesteerde tegen de toelating van kansspelen en hem vroeg om maatregelen te nemen tegen het zondige spel, antwoordde hij: 'Zonde, zeker, mevrouw! Maar kan u mij een deugd vinden die de schatkist jaarlijks 120 miljoen opbrengt?'

Er wordt weleens gezegd: 'Gokken is een extra belasting die je betaalt'. Maar eigenlijk maak je als gokker vooral de gokindustrie rijk; slechts een

deel van je verlies vloeit daadwerkelijk naar de staatskas. De overheid zou er dan toch voor moeten zorgen dat de uiteindelijke maatschappelijke kost niet hoger is dan de inkomsten. Net zoals met de schade door tabak, bijvoorbeeld. Op korte termijn geld binnenhalen kan op langere termijn verlies geven. Dat weet de gokker zelf maar al te goed.

In 2021 telde Nederland naar schatting tussen de 294.000 en 431.500 spelers met een matig risico op problematisch gokgedrag; en tussen de 162.400 en 268.900 spelers met een hoog risico⁶. Al eeuwen weet men dat gokken tot verslaving leidt, en online is dat risico nog toegenomen. Geen enkel kansspel is ‘veilig’. Maar niet ieder spel is hetzelfde qua risico op verslaving. Zoals tabak vroeger gepromoot werd als stoer en gezond, zo wil de gokindustrie nu kansspelen voorstellen als onmisbaar, spannend en onschuldig. Wie iemand kent met een gokstoornis, weet wel beter. Meer kennis onder de bevolking over gokstoornissen is belangrijk. Ook de politiek hoort meer verantwoordelijkheid te nemen om te voorkomen dat duizenden mensen zich jaarlijks verliezen in een allesverwoestend gokgedrag. Voor de overheid is het een uitdaging om de wetgeving niet door de gokindustrie te laten bepalen.

Economische overwegingen en juridische constructies dreigen constant het maatschappelijke belang te overstijgen.

Wat trekt mensen aan in gokken? Wat is een kansspel? Wat is een gokstoornis? En hoe evolueert dat precies? Zijn alle gokspelen even riskant? Zijn alle mensen er even gevoelig voor? En

dieren, zouden zij ook proberen ‘het toeval’ te verslaan of hoe reageren zij op die onzekerheid? Welk belang heeft de gokindustrie bij ‘verantwoord gokken’? Hoe kan je herkennen wanneer het fout gaat? Wat kan je zelf doen? Welke hulp is er? Daarover willen we het in dit boek hebben.

‘De gokkers leveren de Nederlandse schatkist extra geld op. In de eerste zes maanden van 2022 kwam er bijna 400 miljoen euro aan kansspelbelasting binnen. Dat is 300 miljoen meer dan een jaar eerder.’

NOS Nieuws, 30 september 2022